Rita Törnqvist-Verschuur

# Als meisjes stoer zijn

2025 Prometheus Amsterdam

‘Geen man zal ooit een groot man zijn als hij niet ook een vrouw durft te zijn.’
Hipparete, echtgenote van Alkibiades.
Uit de gelijknamige roman van Ilja Leonard Pfeijffer

Voor mijn kleinkinderen

# Deel 1

Overal in het dorp kan je ze horen. Eén, twee, in de maat knallen hun hakken tegen het asfalt. En dan telkens weer dat zingen. Telkens weer diezelfde liedjes. Alsof ze met z'n allen maar één stem hebben. Of ze met sleuteltjes zijn opgewonden. Gewoon praten kunnen ze niet, alleen blaffen. En schieten natuurlijk. Bij mij in de straat komen ze gelukkig niet zo vaak.

Ik ben net vijf geworden en mag nu van papa op de stoep drie huizen naar links en drie naar rechts. En meteen omdraaien als ik er in de verte toch een aan zie komen.

Op een dag stapt er zomaar een tevoorschijn uit het vierde huis. En ik ben net voorbij het derde. Ik durf me niet om te draaien. Hij loopt recht op mij af. Zijn geweer houdt hij schuin omlaag. Ik blijf daar maar staan met mijn hoofd in mijn handen. Zo hoef ik het niet te zien als hij me doodschiet. Maar er gebeurt niets. Ik hoor alleen een stem die niet lijkt op dat moffengeblaf. De woorden kan ik niet verstaan, maar ze klinken niet gevaarlijk. Is er soms iemand anders bij gekomen? Iemand die me wil redden? Ik haal mijn handen weg en zie een hoofd zonder pet van een grote jongen met lichtblauwe ogen en donzige haartjes onder zijn neus. Hij zit op zijn hurken tegenover

me en kijkt me zo aardig aan dat ik ophoud met huilen. Dan aait hij me over mijn haar en zegt nog veel meer dingen waar ik niks van snap maar tegelijk alles. Ik mag gewoon terug naar huis. Hij zet zijn pet weer op en loopt met me mee. Het lijkt wel of hij me beschermt met zijn uniform en zijn geweer. Ik hol onze tuin in. Voordat ik bij het keukenraam ben kijk ik nog even achterom. Hij staat voor het hek en zwaait. Ik steek mijn hand een klein eindje omhoog en beweeg mijn vingers.

*

Ik was nog maar twee toen we van Amsterdam naar Overveen verhuisden. De bollenvelden moesten weg en er kwamen straten vol huizen voor in de plaats. Wij kregen een tuin en een auto, en speciaal voor mij een hond. Een wollige witte herder. Rex.

Rex keek mij aan met lieve donkere ogen en hij blafte als er vreemde mensen de tuin in kwamen lopen. Zelfs tegen kinderen ging hij soms tekeer. Maar hij hield meteen stil als ik 'Koest Rex' zei. Mannen in uniform vond hij het ergst. 'Blaffende honden bijten niet,' zei papa.

Op een vroege ochtend was Rex alleen in de tuin. Het motregende. Plotseling hoorde ik het hek opengaan. Daarna begon het blaffen. Harder en harder en harder, tot we een mannenstem er iets doorheen hoorden roepen. Er werd aan de bel getrokken. De postbode stond op de drempel in zijn zwarte regencape. Ik werd de kamer in gestuurd. Rex glipte met me mee. Even later kreeg ik te horen dat hij de postbode in zijn been had gebeten.

'Dat kwam door die zwarte cape!' riep ik. 'Die zag er veel te eng uit. Nog enger dan een moffenuniform.'

Ik bleef Rex maar aaien, van zijn kop tot aan zijn staart. Hij had het alleen gedaan om ons te verdedigen. En de postbode kon nog gewoon lopen en fietsen. Er was nergens op het tuinpad bloed te zien.

Diezelfde avond kwam er een man. Hij zei haast niks maar nam Rex mee in een vrachtauto.

Ik wou weten wanneer hij terug zou komen.

Dat zou niet gebeuren, zei papa. Rex moest weg omdat hij iemand had gebeten.

'Maar waarheen dan?' vroeg ik.

'Naar een plek waar hij dat niet meer kan doen,' zei papa.

Ik bleef maar vragen wat dat voor plek was en of ik hem daar een keertje op mocht zoeken, maar dat mocht niet. Mijn trouwste vriend was verdwenen. Mijn beschermer.

*

Rex komt niet meer terug en de oorlog duurt maar door. Niet alleen buiten, maar ook in de slaapkamer van papa en mama. Daar klinken elke avond harde stemmen. Een hoge die schreeuwt en een lage die bromt. Maar op een avond verandert het brommen in brullen. Ik word banger en banger dat er iets ergs gaat gebeuren. Een ontploffing of zo. Ik ren bij ze naar binnen en roep dat ze stil moeten zijn.

Ze sturen me terug naar mijn kamertje. Het lijkt wel of ze nu samen tegen mij zijn. Mama komt me nog even instoppen, maar het is meer wegstoppen wat ze doet.

De stemmen worden zachter. Op het laatst hoor ik niks meer uit hun kamer komen en dan denk ik dat die twee weer vrede hebben gesloten.

Maar dat had ik mis, want op een warme zomerdag loopt

mama weg bij papa en mij. Er komt een strenge mevrouw voor ons zorgen. Een deftige dame. Ik moet tante Ank tegen haar zeggen.

In het nieuwe jaar gaat tante Ank met papa trouwen. Zij en papa willen dat ik haar dan moeder ga noemen.

*

Aan moeder begin ik te wennen, maar aan de Duitsers wen ik nooit. Die zitten overal. Ze pakken fietsen af en nemen mannen mee. Ze bonken op de deuren en halen alles overhoop. Ik ga dan in een hoek van de kamer op de grond zitten met een open boek in mijn handen. Het grootste dat ik heb. *A is een aapje dat eet uit zijn poot.* Zodra de mof de kamer binnenkomt houd ik het omhoog en begin erin te bladeren. Elke keer dat ik een blad omsla zie ik moeder tegenover hem staan. Ze zegt in het Duits dat haar man naar de boeren is om aardappels te halen. Kartoffels. Elke keer datzelfde verhaal. Maar de mof gelooft haar nooit en trekt alle kastdeuren open. Een grote dikke kijkt zelfs in het gootsteenkastje – alsof papa een kabouter is. Daarna loopt hij met moeder de trappen op, helemaal tot aan de zolder. Ik ben zo bang dat papa daar ergens in een diepe kast zit en dat hij eruit getrokken wordt en de trap af gesleurd. En dat ik hem dan ook nog kwijt ben en alleen met moeder achterblijf. Mama woont nu helemaal in Amsterdam.

Er is maar één ding dat mij nog een beetje hoop geeft: het hoefijzer dat ik op straat heb gevonden. Het ligt onder mijn bed, ingepakt in een poppendekentje. Maar die grote dikke mof blijft zo lang met moeder op zolder dat ik die hoop ook kwijtraak. Het hoefijzer is vast te roestig om nog geluk te kunnen brengen. Ik durf me niet meer te bewegen.

Eindelijk klinkt er hard gestommel op de trap. Ik hoor de stem van de mof en daarna de klap van de voordeur. Moeder komt de kamer in met rode vlekken in haar gezicht. Haar ogen staan raar en haar lippen zijn een streep.

'Is papa er nog?' vraag ik.

Ze knikt wel tien keer. Daarna gaat ze aan tafel zitten en legt haar hoofd erop neer. Er gaan schokjes door haar heen. Het lijkt op huilen, maar het kan alleen van blijdschap zijn.

*

Het is de tweede winter met moeder erbij en iedereen heeft honger. Maar dat woord mag ik van haar niet gebruiken. Zij noemt het trek. Honger komt alleen maar voor in grote steden. Daar vallen doden.

In Bloemendaal worden allerlei mensen hun huis uit gezet en naar Overveen gestuurd. Bij ons op zolder komt een familie met een zoontje van zes. Ik ben negen. En wij hebben er ook nog een baby bij.

We zitten met z'n zessen om onze eettafel. Die is in twee helften verdeeld, want ieder gezin heeft zijn eigen rantsoen. Het hunne is veel groter dan het onze. Zij smeren zelfs boter op hun brood. Een pakje van een half pond kost clandestien wel honderd gulden en dat heeft papa niet. Eén keer mag ik een beetje van hun boter op mijn boterham omdat ik blaasontsteking heb en verga van de pijn.

*

Die meneer van de zolder wil dat ik oom Joop en tante Greet zeg. Maar dat slaat op niks, want ik spreek die twee toch nooit aan.

Op een zaterdagavond moet ik van die zogenaamde oom samen met Petertje in het bad. Dat vind ik heel vervelend want Petertje is een verwend ventje. Maar het ergste is dat zijn vader erbij blijft terwijl ik me sta uit te kleden. Ik doe het zo snel als ik kan en stap gauw het bad in. Ik ga voorovergebogen zitten met mijn armen voor mijn borst gekruist. Dan kan hij tenminste niet zien hoe mager ik ben vergeleken met zijn volvette zoontje. Je ziet mijn ribben zo door mijn vel heen zitten en mijn armen zijn lange sprieten. Apenarmen noemt moeder ze. Mijn haar heeft ze kort laten knippen toen ik luizen had.

Die oom Joop blijft vlak naast de badkuip naar ons kijken. Niet gewoon kijken, maar loeren, vooral naar mij, met zo'n spottend lachje om zijn mond.

'Gaan jullie maar eens lekker spetteren,' zegt hij en hij gooit zelf al een handjevol water tegen mij aan. Petertje begint als een gek mee te spetteren, maar ik heb geen zin in zo'n stom spelletje. En dan spetteren die twee samen tegen mij. Ik buig mijn hoofd zo ver voorover dat niemand mijn gezicht kan zien en niemand te weten kan komen dat er tussen de druppels ook zoute zijn.

Oom Joop is de ergste man van de wereld. Hij is niet eens een mof en hij heeft geen uniform en geen geweer. Maar die waterdruppels van hem lijken wel kogels. En ik verlang alleen nog maar naar Rex.

Als die nu had staan blaffen, had ik geen 'Koest Rex', maar 'Bijt Rex' geroepen.

*

Eindelijk komt de bevrijding. Alle schoolkinderen zingen bij het gemeentehuis het Wilhelmus voor onze burgemeester. Die

heeft de hele oorlog ondergedoken gezeten en nu staat hij levend en wel op het bordes. Lang en bleek en vel over been. Mijn stem klinkt schor. Ik ben nog nooit in mijn leven zo gelukkig geweest.

Later die dag wordt de NSB'er schuin tegenover ons uit zijn huis naar buiten getrokken. De man die op ons allemaal neerkeek. Nu houdt hij zijn handen omhoog en iemand loopt achter hem aan met een groot schilderij van Hitler. Een jongen holt de tuin in en steekt een mes dwars door die kop heen. Ik wou dat ik ons aardappelmesje mee naar buiten had genomen.

*

Al die Duitse soldaten moeten lopend terug. Het is geen marcheren meer maar sloffen. Hun hoofden hangen voorover en ze hebben geen wapens, niks. Het lijken wel lappenpoppen.

Aan de kant van de Lindenlaan, nee, geen Lindenlaan meer, maar Julianalaan weer, sta ik ze uit te jouwen, samen met Geert en Hans uit mijn klas. Maar een oude meneer zegt dat we onze mond moeten houden. De oorlog is afgelopen. De Duitsers hebben hun verdiende loon gekregen.

*

Geert vraagt op een dag na school waarom ik gisteravond niet naar buiten ben gekomen.

'Waar heb je het over?'

'Over dat briefje met die oproep dat Hans en ik bij jou in de bus hebben gestopt.'

'Ik weet van niks.'

'En we riepen je ook nog onder je raam.'

'Ik heb niks gehoord en ook geen briefje gezien. Mijn stiefmoeder zal het wel verstopt hebben. Wat stond er trouwens op?'

Geert schraapt zijn keel, aarzelt even en zegt op plechtige toon: 'Je bent in mijn macht, klein nietig schepsel. Kom over tien minuten naar buiten.'

Ik vertrek mijn gezicht, hij lacht.

'Je snapt toch wel dat het een grap was!'

'Nee,' zeg ik en ik vertel hem wat voor briefje ik een tijdje geleden wel gevonden heb, weggestopt onder een stapel paperassen in mijn vaders bureaula. Ik was op zoek naar briefpapier maar vond daar een flodderig velletje met een 'Bevel van de Duitsche Weermacht'. Alle mannen van onder de veertig werden opgeroepen voor de arbeidsinzet en moesten onmiddellijk na ontvangst van dit bevel op straat gaan staan. Onderaan stond vetgedrukt dat op iedereen die zou pogen te ontvluchten of weerstand te bieden geschoten zou worden. Ik legde het gauw terug en kon er met niemand over praten. Maar ik werd nog banger dan ik al was dat mijn vader opgepakt zou worden. Hij was 39.

'En daarom kan ik niet tegen briefjes met een oproep.'

'En wij vonden het juist zo'n goeie grap,' zegt Geert.

Nu de oorlog is afgelopen mag ik eindelijk weer naar Amsterdam. Daar slaap ik om de week een zaterdagnacht bij mama in haar zolderflatje, vlak bij mijn neefje. Als zij het druk heeft met onze bevrijders zwerven hij en ik door de straten. Wij zijn bijna tegelijk geboren en al sinds de box aan elkaar verknocht. Vóór de oorlog speelden we vaak op de trap bij hem thuis. Hij zat op de zesde tree in de woeste golven en ik op de onderste in het kwallenzeetje. Maar hij trok me omhoog naar zijn wilde waterwereld en daar vlogen de avonturen alle kanten op.

Onze moeders zijn zusjes. Zijn vader is joods en die leefde in de oorlog als een mol. Pas na de bevrijding kwam hij weer tevoorschijn. Nu rijden wij mee met Canadezen op hun tanks. Ze delen kauwgum uit. We kauwen ons gek van plezier. Canadezen zijn helden.

Op een middag zien we er een mama's straat in lopen. Zijn baret hangt scheef over zijn oor en hij zwalkt heen en weer over de brede stoep. Eerst denken we dat hij een grappig dansje uitvoert, maar als hij bijna valt zegt mijn neefje zachtjes dat hij dronken is. Stomdronken. We sluipen stilletjes achter hem

aan. Hij loopt in de richting van mama's huis en daar doet hij iets waarvan ik schrik. Hij verdwijnt in haar portiek en loopt de lange buitentrap op naar haar voordeur. Ik denk dat mama hem meteen weg zal sturen, maar hij komt niet terug.

Ik kauw mijn kaken lam en word steeds banger dat daar boven op zolder iets ergs gebeurt met mama. Een dronkaard kan je nooit vertrouwen, ook al heeft hij je bevrijd. Wij durven niet aan te bellen en gaan maar weer weg.

Mama heeft beloofd mij na het eten bij mijn neefje op te komen halen. Mijn bord is nog lang niet leeg als ze verschijnt, precies op de afgesproken tijd.

Bij haar thuis gaan we meteen naar de slaapkamer. Ze is vreselijk moe, zegt ze, en we kruipen samen in bed. Als ik bijna ben ingedommeld staat mama op. Klaarwakker lig ik te wachten tot ze terugkomt, maar dat duurt tot het licht begint te worden. Ze sluipt naar binnen en gaat naast me liggen. Ik doe net of ik slaap.

Na het opstaan loop ik de zitkamer in. Daar zit de Canadees op de bank in zijn uniform. Hij maakt grapjes met me. Hij heeft een jongensgezicht. Mama zegt tegen mij dat hij Leslie heet en tegen hem dat ik Ritaatje ben. Hij zegt 'modder' tegen haar en kijkt mij lief aan. Alsof hij mijn grote broer is. Ik durf niets te vragen, maar mama vertelt dat Leslie nog erg moe is van al dat vechten tegen de Duitsers en dat hij daarom op de bank in slaap is gevallen.

Op tafel liggen mijn kleurpotloden. Leslie vindt ze veel te bot en slijpt ze vlijmscherp met zijn zakmes. Daarna moet hij nodig weg.

Ik ga weer naar mijn neefje en vertel hem alles. Ook van die lange wakkere nacht alleen in mama's bed. Hij belooft dat hij dit altijd geheim zal houden. Vooral dat zwalken van Leslie.

*

De ouders van mijn neefje hebben een goede vriend met een zeilboot en een buitenhuisje in Loosdrecht. Hij deelt het graag met gasten, oud en jong, en wie wil mag mee uit zeilen.

Een jaar na de bevrijding mag ik samen met een ander meisje in de zomervakantie een paar dagen bij hem logeren. Hij is weduwnaar. Dat woord heb ik nog nooit gehoord. Wel weduwe. Dat word je als je man doodgaat. Weduwnaar is dus het omgekeerde. Dan zal hij wel zielig zijn, denk ik, omdat hij geen vrouw meer heeft. Maar zielig ziet hij er niet uit. Wel oud. Het wemelt van de rimpels in zijn bruinverbrande gezicht. Zijn haren zijn spierwit. Om zijn bril zit een gouden montuur. Hij houdt niet erg van praten, wel van sigaren roken. We mogen oom Tom tegen hem zeggen. Dat andere meisje heet Loesje.

Eerst krijgen we prik uit een flesje en een gevulde koek, daarna neemt oom Tom ons mee in zijn zeilboot. Er staat zo'n harde bries dat ik bang word als we schuin door het water scheren, maar oom Tom zegt alleen dat Loesje en ik op de hoge kant moeten gaan zitten als we geen natte billen willen. Hij is nog nooit omgeslagen.

Zodra de wind wat afneemt mogen we om de beurt aan het roer. Oom Tom doet voor hoe je aan de schoot moet trekken als je harder wil, en hoe je het zeil kan laten vieren. Loesje trekt zo hard aan het touw dat de boot als een mes door het water snijdt. Oom Tom grijpt haar bij de arm maar ze duwt hem weg. Zij heeft van haar vader leren zeilen, zegt ze, en ze laat haar hand langs dat touw glijden tot we in een normaal tempo doorvaren. Daar heeft zij oom Tom echt niet bij nodig. Met mij is het anders. Ik zit voor het eerst in een zeilboot en trek lang niet hard genoeg. Het zeil begint te klapperen en we liggen